

WSPOMNIENIE

Mariola Wołk

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4529-1644>

e-mail: mariola.wolk@uwm.edu.pl

Andrzej Bogusławski (1931–2026)***Jedno złote ziarno***

Andrzej Bogusławski (1931–2026)

One Golden Grain

6 stycznia 2026 r. w wieku 94 lat odszedł od nas na zawsze Profesor Andrzej Bogusławski – wybitny językoznawca o renomie międzynarodowej, filozof języka, sławista, dla wielu badaczy języka Mistrz, dla wszystkich, którzy Go znali – niezwykle człowiek. Jego dokonania badawcze są tak liczne i ważne, że trudno w krótkim wspomnieniu o Nim zmieścić około 75 lat niepospolitej aktywności naukowej. Profesor pracował do ostatnich dni, kończył pracę nad kolejną książką, poświęconą problemom konieczności i przygodności w języku.

Profesor Andrzej Bogusławski urodził się 1 grudnia 1931 r. w Warszawie. W latach 1949–1953 studiował filologię słowiańską na Uniwersytecie Warszawskim, z którym był związany przez całe swoje życie zawodowe, od czasu zatrudnienia w 1951 r. Stopień doktora uzyskał w 1960 r. na UW na podstawie rozprawy *Prefiksacja czasownikowa we współczesnym języku rosyjskim* (wydanej przez Ossolineum w 1963 r.), stopień doktora habilitowanego w 1966 r., na podstawie rozprawy *Semantyczne pojęcie liczebnika i jego morfologia w języku rosyjskim* (wydanej przez Ossolineum w 1966 r.). Profesorem tytularnym został mianowany w 1989 r. (na skutek zaangażowania w sprawy społeczno-polityczne Jego profesura została na długo zablokowana).

Profesor Andrzej Bogusławski zasiadał w licznych gremiach naukowych o zasięgu zarówno krajowym, jak i międzynarodowym. Był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności, Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Komitetu Językoznawstwa PAN, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Polskiego

Towarzystwa Językoznawczego, Polskiego Towarzystwa Semiotycznego, Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauk, a także organizacji międzynarodowych: International Association for Semiotic Studies, European Linguistic Society, Consultation Board of the International Pragmatics Association, Czeskiego Towarzystwa Lingwistycznego.

Profesor Andrzej Bogusławski pozostawił po sobie przeogromny dorobek publikacyjny, na który składa się 25 monografii i ponad 400 artykułów naukowych¹. Dzięki nim na zawsze pozostanie uznanym autorytetem w zakresie teorii i filozofii języka oraz metodologii badań językoznawczych. W swoich pracach poruszał problemy obejmujące praktycznie wszystkie dziedziny lingwistyki: semantykę, leksykologię, leksykografię, pragmatykę, składnię, fleksję, słowotwórstwo, fonologię, a także filozofię języka, teorię tekstu, teorię przekładu, semiotykę, teorię literatury.

Profesor Andrzej Bogusławski był twórcą szkoły językoznawczej, przede wszystkim w zakresie metodologii semantyki, teoretycznych podstaw synchronicznej morfologii, leksykologii i leksykografii. W latach sześćdziesiątych przedstawił oryginalną teorię semantyczną postulującą objaśnianie znaczenia wyrażen języka naturalnego za pomocą metajęzyka zbudowanego z pojęć prostych – jednostek elementarnych, niedefiniowalnych. Zawarł ją w wydanej w 1966 r. rozprawie habilitacyjnej. Nieco wcześniej, w 1965 r., wygłosił na Uniwersytecie Warszawskim wykład pt. *O założeniach semantyki*. Anna Wierzbicka, światowej sławy lingwistka, wspomina to wystąpienie jako „olśnienie myślą o istnieniu «alfabetu myśli ludzkich»” (Wierzbicka 1999: 6). W *Przedmowie* do swojej książki *Język – umysł – kultura* pisze o nim następująco: „Ten wykład i związane z nim przemyślenia i lektury (również lektura dzieł samego Leibniza) wyznaczyły kierunek moich własnych prac i poszukiwań na następne dziesięciolecia, i zapewne na całe moje dalsze życie” (Wierzbicka 1999: 7), „Cała moja praca wyrosła, w gruncie rzeczy, z jednego złotego ziarna, przede wszystkim odczuwam więc wdzięczność dla tego, kto to ziarno zasiał, a więc dla Andrzeja Bogusławskiego i dla całego środowiska w Warszawie, w którym to ziarno zaczęło kiełkować [...]” (Wierzbicka 1999: 9). Profesor Andrzej Bogusławski zainspirował nie tylko Annę Wierzbicką. Jego teoria była przez kolejne dziesięciolecia rozwijana, weryfikowana i uzupełniana przez grono Jego uczniów – głównie semantyków związanych z Uniwersytetem Warszawskim i Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu.

W latach siedemdziesiątych Profesor Bogusławski zaproponował teorię gramatyki operacyjnej (m.in. w artykule opublikowanym w 1978 r. w „Stu-

¹ Por. *Bibliografię prac Andrzeja Bogusławskiego* autorstwa Zofii Zaron (2011).

diach Semiotycznych” pt. *Towards an operational grammar*), która miała fundamentalne znaczenie metodologiczne w ustaleniu linii demarkacyjnej między poziomem jednostek języka a poziomem konstrukcji składniowych. Była ona punktem wyjścia oryginalnej koncepcji jednostek języka, do której od kilkudziesięciu lat w wielu swoich pracach odwołują się językoznawcy prowadzący badania poświęcone głównie leksykologii i leksykografii.

Prace i najważniejsze koncepcje Profesora Bogusławskiego zgłębiają (często mozolnie, bo to lektura wielce wymagająca) także studenci polonistyki. Moje pierwsze zetknięcie z tym wielkim Uczonym miało właśnie charakter studenckiego obcowania z Jego tekstami: najpierw z artykułem z 1976 r. *O zasadach rejestracji jednostek języka*, następnie z artykułem z 1977 r. *O interpretacji zdań z wyrażeniami okazjonalnymi*. W okresie doktorskim przyszło olśnienie innymi pracami, m.in. książkami *Język w słowniku. Desiderata semantyczne do wielkiego słownika polszczyzny* z 1988 r. oraz *Aspekt i negacja* z 2003 r., jeszcze później bardzo przywiązałam się do pracy *Semantyka, pragmatyka. Leksykografa głos demarkacyjny* z 2008 r. Profesor Bogusławski wyznacza w niej wyraźną granicę między mówieniem asertorycznym, któremu towarzyszy wiedza, a mówieniem będącym efektem robienia czegoś z elementami języka, działaniem na wyrażeniach, zasilającym wszelkiego rodzaju językowe działania ludyczne, zabawy słowne, zgrabnie i trafnie nazywane przez Profesora „zgrywą”. Bliskie mi, nie tylko naukowo, lecz także światopoglądowo, są myśli przedstawione w książce z 2008 r. *O konieczności istnienia*. Inspirujące są w zasadzie wszystkie – mniejsze lub większe – prace Profesora Andrzeja Bogusławskiego. Nie ma w nich myśli ani tematów błahych, wszystkie dotyczą sedna, jeśli idzie o opis języka.

Profesora miałam zaszczyt znać nie tylko z Jego tekstów. Zapamiętałam Go jako eleganckiego dżentelmena o inteligentnym, dobrotliwym uśmiechu, wielkiej klasy Uczonego, prawego człowieka. Poznałam Go w 2001 r. w Toruniu na sympozjum z okazji siedemdziesiątych urodzin Profesora. Przepuścił mnie szarmancko w drzwiach, kiedy wchodziłam do Collegium Maius. Zrobiło to na mnie, wówczas początkującej doktorantce, ogromne wrażenie. Później miałam okazję widywać Profesora na licznych konferencjach, najczęściej w Toruniu lub w Warszawie. Po jednej z nich, organizowanej przez UW w 2006 r., podszedł do mnie, by kontynuować rozmowę na temat mojego wystąpienia o wyrażeniu *nonsens*. Powiedział kilka budujących (do tej pory uważam, że grubo na wyrost) słów i przeszedł do meritum, które dało do myślenia. Każda rozmowa z Profesorem była cenna, potrafił w jednym celnym zdaniu ująć sedno problemu i zainspirować. Oprócz tych puent Profesora, które przechowuję w pamięci, zostały po Nim kartki pocztowe z reprodukcjami obrazów Vincenta van Gogha dołączane do przesyłanych

mi książek. Do pozdrowień i ciepłych słów Profesor dodawał zwykle jakąś uwagę merytoryczną odnośnie do moich badań. Na kartce z 8 lipca 2009 r. dopisał: „A propos: te pokręcone drzewa [było to nawiązanie do obrazu van Gogha *Blick auf Arles* – objaśnienie M.W.], ktoś może powiedzieć, są bez sensu. Po chwili zaś: mają jednak sens”. Tak nawiązywał do jednej z rozmów o sensie i braku sensu, którą odbyliśmy przy okazji spotkania na konferencji. Zawsze myślący o języku, o słowie, o nauce, zawsze z szacunkiem podchodzący do drugiego człowieka, w obu sferach – naukowej i prywatnej – dążący do prawdy.

Z wielkim smutkiem świat żegna Profesora Andrzeja Bogusławskiego – Człowieka, towarzyszy temu jednocześnie nadzieja, że w świecie nauki, jako Uczony i Mistrz – dzięki słowom, które po nim zostały – wciąż żyje.

Olsztyn, styczeń 2026 r.

Literatura

- Wierzbicka A. (1999): *Język – umysł – kultura*. Warszawa.
Zaron Z. (2011): *Bibliografia prac Andrzeja Bogusławskiego*. Warszawa.